

שמשון בן יעקב שמשון מודון הכהן

שגיון שמשון

הביא לדפוס והקדים מבוא: ד"ר אליעזר באומגרטן

שמעון מודון (1679-1721) נולד ופעל במנטובה שבאיטליה במפנה המאות השבע-עשרה והשמונה-עשרה, אך פרטים ביוגרפיים מעטים ביותר ידועים לנו אודותיו.

'שגיון שמשון' הינו חיבור בן ש' מילים¹ שכולן מתחילות באות ש', ומהווה חלק מסוגה ספרותית שפרחה באיטליה של המאה השבע-עשרה, של שירת אילון, שבה הכותבים נוטלים אילוצים שונים על עצמם. כתיבה זו בעת החדשה המוקדמת ממשיכה כתיבה דומה מימי הביניים והעת העתיקה, ונמשכת כמו כן עד ימינו. האילוצים שמשוררים לקחו על עצמם בתקופה זו הם שונים ורבים, החל ממשקל ונוטריקון, ועד ז'אנר מפותח של שירה דו-לשונית. כתיבת יצירה שבה האילון הוא האות הראשונה הוזה של כל מילות היצירה הוא תת סוגה² שממנו קיימים בידנו שירים מעטים בלבד.

מצד תוכנו 'שגיון שמשון' עוסק בנושאים המוכרים לנו מהפיוט בתקופה זו. החיבור פותח בשבח האל על-ידי האדם, תוך השוואה בין האדם והמלאכים על דרגותיהם השונות: השרפים והשאננים. מתוך תיאור מעמדו הגבוה של האדם כמי שזוכה לשבח את האל כמו המלאכים, עובר מודון לתיאור המצב הקשה של עם ישראל בגלות. בבתים השלישי עד השישי של החיבור הוא מתאר את הגויים אשר אשמים במצבו זה של עם ישראל, דבר שכמובן מוביל למסקנה כי הגאולה קשורה גם להיפוך במערכת היחסים בין העם המשועבד ובין הגויים המשעבדים. הבית החותם של החיבור עוסק בתפילה לגאולה במהרה.

כמקובל בסוגה, לחיבור שורת הקדמה קצרה, אשר גם מסכמת את נושאי החיבור בלשון מליצית מקראית וגם רומזת (בדרך המקובלת של גימטריה של פסוק) על שנת חיבורו.

שפת החיבור שואלת לעיתים מספרות הפיוט והמרכבה אך בעיקר היא רצופה אזכורים, רמזים ושיבוצים מן המקרא (ובזה היא דומה לספרות ההשכלה). ההפניות המדויקות לחלק גדול מאלה נתונים בהערות.

1 כמעט. בפועל יש בו, מסיבה עלומה, רק 298.

2 השם הרשמי הוא טאוטוגרמה (ביוונית: "אותה אות"). בשיר "שירת האות" של דורי מנור (עמ' 51) כל שורה היא טאוטוגרמה בסדר עולה של האלפבית. כך גם בשיר "אוסר איסורים" מאת אלי תומר (עמ' 58).

שגיון שמשון

בקשת שי"ן שיני"ן לעני כי יעטוף³ על הגלות ועל הדלות והשפלות כרום זלות⁴
ישפוך שיחו⁵
ועל הגאולה⁶ גדולה וממשלה לעדה האומללה אשר בכללה שם בה' מבטחו, בשנת
אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים⁷ לפ"ק⁸

בקשת שי"ן שיני"ן

שאו שפתי שלוחי שעפי שאו שערי⁹ שועה¹⁰ שפכו שיחת שבח שדי שוכן שחקים¹¹
שהיה שהוה שיהיה שהכל שכלל שרפים שכנפיהם שש¹² שוררים שבחו שקדושתם
שלש¹³ שונים שוגים שובע שמחות¹⁴ שאננים¹⁵ שרואים שביבי שפעו שמלמעלה שופע
שברוחו שמים שפרה¹⁶ שצבאות שמי שמים¹⁷ שבמרומי שרירם שוקדים שומרים¹⁸
ששים שמחים שפות שלום שפות¹⁹:

שומרנו שא שגגות שגיות שיך, שאור שבעיסתנו שמעכב²⁰ שמסבך שבילינו שנשא
שגיון שפתי שי שרעפנו שבמקום שעירנו²¹ שלומי שלמינו שמענו שמעך שומע
שועת שבטיך שבחרת שבשמם שמת שמך שנפשנו שחה שמעל שפים שפלה שאולה
שנשארנו שנים שלשה שריגים²² שנדמינו שבלים שבלו שדופות²³ שחוקות שהננו
שקדים²⁴ שדקו שקרים שדפם:

- 3 תהילים קב 1.
- 4 תהילים קיב 9.
- 5 תהילים קב 1.
- 6 רות ד 7: "וזאת בישראל על הגאולה ועל התמורה".
- 7 תהילים מ 5.
- 8 לפרט קטן.
- 9 תהילים כד 7: "שאו שערים ראשיכם".
- 10 על פי הנוסח הרגיל בסליחות: "שערי ישועה" או "שערי תשועה".
- 11 מתוך נוסח התפילה לימים נוראים: "ומה נספר לפניך שוכן שחקים".
- 12 ישעיהו ו 2: "שש כנפים שש כנפים לאחד".
- 13 הכוונה לאופן בו המלאכים משבחים את האל 'קדוש קדוש קדוש'.
- 14 תהילים טז 11: תודיעני ארח חיים שבע שמחות את פניך".
- 15 כינוי למלאכים. שכיח בספרות ההיכלות ובפיוט.
- 16 איוב כו 1.
- 17 נחמיה ט 6 "עדיית את השמים שמי השמים וכל צבאם".
- 18 תהילים קכו 1: "אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר".
- 19 ישעיהו כו 12: "ה' תפשת שלום לנו" וראו גם יחזקאל כד ג: "שפת הסיר שפת וגם יצק בו מים".
- 20 תלמוד בבלי ברכות יז ע"א: "ור' אלכסנדר בתר דמצלי [אחר שהתפלל] אמר הכי רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם".
- 21 נראה כי הכוונה לבית המקדש, על פי ויקרא ד 24.
- 22 בראשית מ 10: "ובגפן שלשה סריגים".
- 23 בראשית מא 6: והנה שבע שבלים קדות ושדופת קדים צמחות אחריהן".
- 24 ירמיהו מד 27: "הנני שקד עליהם לרעה".

שופט שלם שקר שנאת²⁵ שמור שאריתנו שבור שלטון שונאיך שונאינו שלבכם שמיר שיש שבמתנו שמיר שית²⁶ שקנאתם שזפתנו שלמה שוקדי שוא²⁷ שסו שרותינו שדדו שוד שדינו שקצים שקצו שמלת שרד שרידך שבצו שש שמלותיהם שרפו שלמותינו שלפו שלחיהם שנונים שכרתו שיחי שלחינו שאגתם שאגת שחל²⁸ שניהם שני שפיפון שפתם שרף שורף שקראונו שוטים שוטטים שחפפנו שחפת שגעון:

שורה שבני שחץ²⁹ שות שתו שערה שאפו שוררנו שדלגו שורנו שהיו שוט שוטף שכולת שטפנו שורה שאון שובים שובבים שאטים שאית שערינו שבבשרינו שרטו שרטת³⁰ שעצמותינו שוברים שכגדי שסעו שאר שערונו:

שורה שכנינו שרצים שורצים שרצים שרוצצים שצוררים שמשרשים שרשינו שורה שעלו שועלים שועלים שמחבלים³¹ שדמותינו שורה שלהבת שבארזיך שבביתך³² שתולים שנטעו ששורשו שקמו שקמי שפלה שורה שבקמינו שמצה שמנו שמרירות שתינו שקוינו שזונה שפחה שלטת שוררת שרתה שורה שמשנה שברון שברינו:

שוכני שמים שתורתך שעשועינו³³ שחסדיך שתותינו שחר שחרנוך שתתן שתבא שאלתנו³⁴ שתושיט שרביטך³⁵ שמשענתנו שבטך³⁶ שובה שביתנו³⁷ שתקרא שובי שובי שולמית³⁸ שברנו שתשבור שרשרותינו שתכלינה שנות שעבודנו שתקרב שנת שמיטתנו³⁹ שתפרח שושנת שרוננו⁴⁰ שיגמלו שקדינו⁴¹ שתמלאנה שכלינו שנסיר שמלת שבינו⁴² שנפשוט שחרורת שפלתנו שנלבש שריון⁴³ ששוננו שתכסנו שמיכת

25 ראו לדוגמה תהילים קיט 163: "שקר שנאתי ואתעבה תורתך אהבתי".

26 ישעיהו כז 4: "אין לי מי יתנני שמיר שית".

27 תהילים קכז 1: "אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר".

28 איוב ד 10: "שאגת אריה וקול שחל".

29 איוב מא 26: "את כל גבה יראה הוא מלך על כל בני שחץ".

30 ויקרא כא 5: "ובבשרם לא ישרטו שרטת".

31 שיר השירים ב 15: "אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים וכרמינו סמדר".

32 שיר השירים א 17: "קרות בתינו ארזים".

33 תהילים קיט 92.

34 איוב ו 8: "מי יתן תבוא שאלתי".

35 אסתר ח 8: "ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב".

36 תהילים כג 4: "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמני".

37 תהילים קכז 4: "שובה ה' את שביתנו".

38 שיר השירים ז 1.

39 דברים טו 9: "קרבה שנת השבע שנת השמיטה".

40 הושע יד 6: "איהיה כטל לישראל יפרח כשושנה"; שיר השירים ב 1: "אני חבצלת השרון שושנת העמקים".

41 במדבר יז 23: "ויצא פרח ויצץ ציץ ויפרח שקדים".

42 דברים כא 13: "והסירה את שמלת שביה מעליה".

43 שמואל א יז 38.

שמחתנו שתשים שהם שבו שמשותינו שיאור שבעתים שמשנו⁴⁴ שנשמע שופר
שחרורנו⁴⁵ שתגלנה שירותינו שנחזר שלימה שלם שיבא שילה⁴⁶ שנקרא שמו שר
שלום⁴⁷

ת"יש"לב"ע⁴⁸

44 ישעיהו ל 26: "ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים".

45 רומז לתקיעת השופר של שנת היובל, שבה משתחררים העבדים. היובל הוא גם בשיח הקבלי זמן הגרולה.

46 בראשית מט 10: "עד כי יבוא שילה".

47 ישעיהו ט 5: "ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום".

48 = תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.